

**MAGYAR EMLÉKÍRÓK
16-18. SZÁZAD**

<http://mektukor.oszk.hu/06100/06187/html/>

Szómagyarázatok.

Szómagyarázataink közé fölvtük mindazokat az idegen, régies vagy tájnyelvi szavakat, több szóból álló kifejezéseket, ritkábban előforduló régi intézményneveket és bibliai neveket, amelyek a mai olvasó számára kevésbé ismertek. Földrajzi neveket csak kivételes esetben (pl. megváltozott írásmód, kérdéses vagy vitatható azonosítás) iktattunk jegyzékünkbe. Nem vettük föl viszont azokat a kifejezéseket, amelyeknek magyar megfelelőjét maga a szerző megadja, vagy értelmüket megmagyarázza a szövegekben.

abalineálódik – elidegenedik
ab anno – évtől kezdve
abbreviál – rövidít
Abdias – zsidó próféta
absens – távollévő
absolvál – megszabadít, felold
abusus – hibás használat, visszaélés
abutál – visszaél
academicus – külföldi egyetemet végzett személy
accedál – hozzájárul
accessio – növekedés
accisa – eladott holmi utáni adó
accorda – egyezés
accrubeia – aprólékos pontosság
accuratio – gondosság, körültekintés
accusatio – vád
acerbus – nyers, dühös

acerrimus defensor – igen kemény védelmező
acerrimus propugnator fidei romanocatholicae – a római katolikus hit legkeményebb védelmezője
acquirál – szerez
acquisitum – szerzemény
acriter – szenvedélyesen
actio continua in habitum et naturam transit – a folytonos cselekvés vérévé és természetévé válik
aculeus – fullánk
adagium – bölcs mondás, közmondás
adamás – gyémánt
additio – hozzáadás
adecuál – kiegyenlít
adhibeál – alkalmaz
adinveniál – föltalál, kieszel
adjungál – hozzákapcsol
adjuratio – ráesketés, vallatás
admirál – megcsodál
admittál – bebocsát, enged
admoneál – int, figyelmeztet
adornál – fölékesít, készít
ad particularia – részletekig
ad pias causas – kegyes célokra
ad sinistre judicandum – balítéletre
adsiscál – bevon, betársít
adversarius – ellenfél, ellenlábas
ad vivum – előre, élőként
aemus – irigy, versenytárs
aemulál – verseng
aequál – kiegyenlít
aer – levegő
aestimál – becsül, értékkel
affectio – jóakarat, érzület
ágál – munkálkodik, érvel
Agnus Dei – Isten báránya
alii – mások
alit – vél
allapatréta (olla pulrida) – spanyol nemzeti étel, hús- és főzelékfélék keveréke
allegatio – érvelés
alma natio saxonicalis – a kegyes szász nemzet
alumnus – ösztöndíjas diák
ambigál – bizonytalankodik
ambitosus – nagyravágyó
ammoniták – a héberrel ellenséges sémi nép
amnistialis gratia – kegyelem, büntetés elengedése
amoveál – elmozdít
amplectál – elfogad
animatus – indulatos

annona – termés, gabona
annuál – beleegyezik
aperiál – nyilvánosságra hoz
aperto marte – nyílt harcban
apostasia – hittagadás
apparenter – nyilvánvalóan
appertinentia – hozzátartozóság
applausus – taps, tetszésnyilvánítás
apprehendál – megkap, beszédben megemlíti
approbál – helyesel, jóváhagy
Approbata Constitutio – II. Rákóczi György törvénykönyve
aquavita – életvíz (ital)
acquirál – vő. acquirál
arbiter – döntőbíró
arena – főveny, homok; vesehomok, vesekő
arestál (árestál) – letartóztat
arestom (árestom) – börtön
arianus – szentháromság-tagadó, unitárius
armalis – nemeslevél
arripiál – megkaparint
arrogál – igényel, megkövetel
articulariter – törvényesen
assecurál – biztosít
assecuratoria – biztosítólevél
assessor – ülnök
assistentia – segítség
Athanasius symboluma – Athanasius IV. századi egyházatyja hitvallása; amelyet a reformáció hívei is elfogadtak
atlas, atlas – puha selyemszövet
attentio – figyelem
attestatio – tanúvallomás, tanúsítvány
augeál – bővít, növel
Augustana religio – ágostai hitvallás (lutheránus vallás)
ansum – merészség, merénylet
author – szerző
autorál – meghatalmaz
autoritus – tekintély

bagazia – kék színű vászon
bagazsia – tábori poggyász
barbaries – műveletlenség
bavarus – bajor
baxaméta (baksaméta) – táncfajta
bellua – fenevad
belluinus stupor – vad oktalanság

bene contentus – nagyon elégedett
benefactor – jótevő
beneficium – adomány
bérlett – bélelt
berzseny – festékanyagot szolgáltató növény
bilikum – ivóedény
blokada – ostromzár, bekerítés
boér (bojár) – román nemes
Boldogasszony hava – Január
boncs – lófarokból font bóbita, cafrang
bonum – vagyon, javak
Bozna – Bosznia
Böjtmás hava – március
bulya vászon – török vászon
bustya (bestye) – vad, kegyetlen
buzloman – muzulmán

caeteris paribus – a többi másolatban
calumnia – rágalom
campania – mező, föld
campus – tér, mező
Candia – Kréta (olaszul); a törökök 1645-ben foglalták el Velencétől
caput – fejezet
capax – alkalmas
cape-rape – vesz-ragad
carpál – ócsárol
castrum doloris – ravatal, gyászemelvény
cathecizálás – hittantanítás
catipila – török ügyvivő
causa – ok
causál – okol
cedál – átenged; lemond
ceighaus – fegyvertár
censeál – bírál
certifikál – megidéz, perbe fog, bizonyít
charta – papírlap, gyászemléklap
chatechesis – hittankönyv kérdés-felelet formában összeállítva
circiter – úgymint, körülbelül
circumferál – körülhordoz, meghurcol
circumscribál – körülír, meghatároz
circumspiciál – körülnéz
citoria levél – idézőlevél
citus et iudice convictus – megidézett és jogilag bizonyított
classicus author – iskolai olvasmány (többnyire ókori) szerzője
classis – osztály, hajóhad

classista – tanuló

coccejanus, cocceista – Coccéjus (Koch, Johann) teológiai irányának követője

colal – gondoz

collatio – összeállítás, jegyzet

colligál – összeköt

collocál – helyez

colludál – összejátszik

colonellus – kapitány, ezredes

colonus – bérlő, majoros, részes

comes – ispán, gróf

commensurál – hozzámér

commercium – kereskedelem

commissarius – megbízott, biztos

commissio – megbízás, bizottság

committál – utasít, elkövet, vét

commoditas – kényelem

compania – század

compactor – könyvkötő

compareál – megjelenik

Compilata (Compilatae Constitutiones) – erdélyi törvények gyűjteménye, amelyek az ún.

Approbaták (l. ott) után keletkeztek

complárkodik – üzérkedik

comprobál – bizonyít

concernál – érint

concidál – összeomlik, megsemmisül

concilium – egyházi gyűlés, zsinat

concionál – prédikál

condemnál – kárhoztat, elítél

condescendál – leszáll, beéri valamivel

conditio – föltétel, helyzet, állapot

conditiós úr – tehetős úr

condonál – adományoz

confectum – csemege

conferál – odaad, juttat

confessarius – gyóntató

confirmál – megerősít

conflictálódik – összekoccan

conflictus – ütközet

confoederatus – szövetséges

confugiál – menekül

confundál – megzavar, összekever

coniugál (coniungál) – összekapcsol, egyesül

conjunctis viribus – egyesült erővel

congregatio – egyesület

conscientia – lelkiismeret

consequenter – következőleg

consequentia – következmény
conservátor – levelek megőrzője, levéltáros
consideratio – megfontolás
consistorium – egyházközségi tanács
consolál – vigasztal, szelídül
constanter – állandóan
constientia – öntudat
constituál – alkot
consulál – gondoskodik, tanácsot ad
consumál – fogyaszt
consummál – összegez
contemnáltatás – megvettetés
contemptibilis – megvetendő
contentum – kielégítés
contentus – elégedett
contestál – tanúsít
contignatio – emelet
continentia – tartalom
continuál – folytat
continuo – szüntelen
continuus – állandó
contraágál – ellentmond
contrarius – ellentmondó
contribuál – adózik
controvertál – vitat, ellene fordul
conturbálódik – megzavarodik
conventiculum – kisebb gyűlés
conversativus – társalgó, csevegő
convictor – bentlakó
convincál – meggyőz
convocál – összehív
cordialiter – szívélyesen
corpus – (had)test, egység
correcta – javított
correspondentia – kapcsolat
correspondeál – kapcsolatot tart
creatura – teremtmény
credencia – pohárszék
credentia – hitlevél, biztosíték
crux – kereszt
cui bono – mi célból? ki javára?
cum discretione personarum – a személyek megválogatásával
cum intimatione – utasítással
cum invectiva et indignatione – számon kérve és méltatlankodva
cum ratione – okkal, értelmesen
cum recreatione – felüdüléssel

cum triumpho – diadallal
curiae praeses – tanácselnök
curiose – szorgosan
curiositas – serénység
curiosus – buzgó, érdeklődő
cursus – utazás (szekérrel, lóval)
custodia – őrség

csapziskodik – ízetlenkedik
csemerel – csömörlik
csereklyés – cserjés
cseribarád – a Ferenc-rend szigorúbb ágához tartozó szerzetes népies neve
csida – dzsida, szűrőfegyver
csuhadár – ruhatáros
csup – csúcs

damnál – kárhoztat, elítél
datum ab. die locoque in praenotatis – a fönt jelzett napon és helyen
debellál – legyőz
debilitál – elgyöngít
decidál – eligazít
decrescál – csökken, fogy
dedignál – méltatlannak tart
defalcál – leszámít
deferál – bevádol
defensor – védelmező
dehortál – lebeszél, int
deliberatum – határozat, ítélet
delicatum seculum – kényes évszázad
de miraculis sanctorum – a szentek csodáiról
denominál – kinevez
denotál – jegyez, jelent
denudál – leleplez
denunciál – meghirdet
depeculál – kifoszt
dependeál – függ
deponere – letenni
depositis deponendis – letévén a leteendőket
deprehendál – rajtakap, fölfedez
de propaganda fide – a hittérítés érdekében
deputál – kirendel, kijelöl
derivál – származik, származtat
desistál – eláll valamitől, békén hagyja
despectus – lenézés

desperál – reményét veszti
desperatio – kétségbeesés
desperatus – kétségbeesett
determinál – meghatároz
detrimentum – kár
deveniál – származik
devinciál – kötöz, csatol
Deus ita sit mihi propitius – Isten legyen nekem irgalmas
devotio – buzgóság
dicas – adókirovási jegyzék
diebus Rogationum – törvéynapokon
defficultál – nehezményez
difficultas – nehézség
dii boni – jószágos istenek
diluál – eltávolít, megcáfol, elgyöngít
dimittere – elküldeni, elbocsátani
directio – igazgatás
director causarum – államügyész
diripiál – kifoszt, szétrombol
disciplina – fegyelem
discipulus – tanítvány
discretus – tisztességes, jó ízlésű
discursus – beszéd, megbeszélés
discussio – vizsgálat
disgratia – kegyvesztés
disgustál – elkedvetlenít
disgustus – ellenszenv, nemtetszés
dispensatio – mentesítés, fölmentés
dissensio – különbözőség
dissimulál – színlel, eltitkol
dissipál – elpusztít
distincte – kifejezetten
distrahál – széthord
districtus – körzet, vidék
disvadeál – nem javasol
doblott – unszolt, rábírt
dogmáknak discretiojok – a hittételek különbözősége
dominandi libido – uralkodási vágy
dominus – úr
donál – ad
donatio – adomány, adománylevél
donum – ajándék
dós – özvegyi vagyonrész a régi magyar törvények szerint
dotalista – javadalmazott
dubitatio – kétkedés
duplicál – kettőz

durál – tart

Durum enim est, fateor – mert nehéz, bevallom

ecclesiastica persona – egyházi személy

ecclesiasticus status – egyházi (papi) rend

educál – nevel

effectuálódik – végbemegy

effectum – hatás

egybeöt – lever

egy versen – rövid ideig

ejtel – bormérték, kb. másfél liter

ejusdem – ugyanaz

ekonómia – itt: elrendezés, elintézés

electoralis – választó

előzdének – elűzésnek

emendál – kijavít

emendálás – javítás

emineál – kitűnik

emptor, emtor – vásárló

enstasis – ellenvetés

eodem titulo – ugyanebben a címben (szakaszban)

erat pingvissimus vitulus et rarissimus titulus – legkövérebb volt az ökör és legritkább a cím

erigál – felemel, épít

error – (sajtó)hiba

essekura (esefia) – beste fia

estönnen – estén

et gallus in suo sterquilino plurimum audet – kakas is úr a maga szemétdombján

et haec meminisse juvabit – egykor öröm lesz talán gondolni ezekre (Vergilius: Aeneis I. 203.)

et quid multa? – mit mondjak többet?

evanescál – elenyészik

eventus – esemény

evertál – kifordít

evincál – meggyőz

evocál – beidéző

examen – vizsga

examinál – vizsgál

exactio – erőszak, kényszer

excessus – kitérés, kihágás

excipiál – fogad, kivételt tesz, kifogást emel

excitál – fölindít, serkent

excolál – kiművel

excoláltatás – kiművelés

excontentál – kielégít

excontentatio – kielégítés

excurrál – kirándul

excusatio – kimentés
excutiál – kitöröl
ex desperatione – kétségbeesésből
executor – végrehajtó
exemplar – példány
exemplaris – példás
exemptus – kivétel
exequál – végrehajt
exercitium – gyakorlat
ex fundamento – alapjától fogva
exhauriál – kimerít
exilium – száműzetés
eximál – mentesít
existimatio – megbecsülés, jó hírnév
exitus – kimenetel
ex continua praxi observáltam – állandó gyakorlatból tapasztaltam
ex levitate – könnyelműségből
ex malitia – gonoszságból
expectantium gratia – kívánandó kegyelem
expeditius – serényebben
experiál – tapasztal
expertus – tapasztalt
expirál (exspirál) – kilehel, kimúlik
expositor instans – a kérelmet előterjesztő
expresse – kifejezetten
exprobrál – szemére hány, leszól
exsibilál – kifütyül, lepisszeg
ex speciali gratia – különleges kegyelemből
extenuál – kicsinyít
extorqueál – kicsikar
extraordinarium iudicium – rendkívüli bíróság
extremitas – végszükség
extremum – legutolsó lépés
exturbál – zavar, háborgat
exulál – menekül

facilis – könnyű
factio – tett
factiosus – pártoskodó
Fagaras – Fogaras
fajlandis, landis – finom londoni posztó
famum nos conscientium vevetur, cum tamen – a hírért, nem a lelkiismeretét félti, mégis midőn
farmatring – lószerszám része, hurkos szíj
fastus – kevélység
fateál – vall

fautor – pártfogó
feif tubák – pipadohány
fellejtár (fullajtár) – előlovas
fervor – hévség
fide nostra mediante – igaz hitünk szerint
fircol – fickándozik
fiscalis – kincstári
fiscus – államkincstár
flegma – (testben levő) nedv
floreál – virágzik
floreálás – virágzás
fluctuálás – ingadozás, habozás
foelicitál – boldogít, boldogul
foelicitas – boldogulás
foelix – boldog, szerencsés
folnagy (fónagy) – falusi bíró, gazdatiszt
fortificál – megerősít
foszlán – ujjatlan, kivágott
frater – testvér
fundatio – alapítvány
furia – harag
fusoria (fusuria, fusor) – betűöntő műhely, betűöntő szerszám
futura pro cautela – főntartással

galand – keskeny szalag
Galata – konstantinápolyi városrész
gamó – mankó
gelezna (gerezna) – bőrrel bélelt meleg női ruha
generalis auditor – hadbíró
generalis commendans – főparancsnok
generosus – bőkezű, nemes
glasz wein – pohár bor
glória – dicsőség
gordovány – kordován, szattyánbőr
gradatim – fokról fokra
grassál – itt: dühöng
gravál – terhel, felró, vádol

haec vir... hic foemina – ez a férfi... ez a nő (a hímnemű és nőnemű névelő játékos felcserélésével utal a visszas helyzetre)
hassziai landgravius – hesseni őrgróf
hemispherium – félteke
Hermán – Szászhermány (falu Brassó közelében)
hic Rhodus, hic salta – itt a Rhodus, itt ugorj (azaz: itt bizonyítsd tudásod!)

híju – nyitott padlás
hiúzmál – hiúzprém
homagium – hódolat
homines sumus – emberek vagyunk
hótakelve – holddá kelve, azaz: másnap
huit – kurjant, letorkol

ibidem – ugyanitt
illegitimus – törvénytelen
illustrissimus – legkiválóbb
imaginatio – képzelődés
immediate – közvetlenül
impatienskedik – türelmetlenkedik
impediál – meggátol
imperfectio – tökéletlenség
imperiose – parancsolóan
Impérium – (Német) Birodalom
impetál – vádol, bepanaszol
impetitor – vádló
impetrál – hozzájut
imponál – meghagy, elrendel, kiró
importáló – kitevő, érő
importune – alkalmatlanul
importunitas – alkalmatlanság
importunus – alkalmatlan
impositive – megrovóan
impressor – (könyv)nyomtató
improbál – helytelenít
imputál – tulajdonít
inaequalitas – egyenlőtlenség
in antecessum – előmenetele érdekében
inclinatio – hajlam, hajlandóság
incognito – ismeretlenül
in cumulo – ráadásul, a csúcson
incuriositas – nemtörődömség
in defectu peccáltam – hiányában vétkeztem
indigne – méltatlanul
inducál – rávesz
indulgentia – engedmény, kedvezés
industria – szorgalmatosság
in effecto – készen, hatásában, eredményében
infestatio – zaklatás, háborgatás
in flore – virágjában, teljében
infringál – erőtlensé, cáfol, megszeg
in genere – általában, összességében

ingenuitas – nemeslelkűség
ingenuus – nyílt, egyenes (jellemű)
in herba – gyökerében
initio – eleinte, kezdetben
inkorporál – bekebelez
in loco delicti – a vétség helyén
in medio – közepén
in perpetuam amnestiam – örökös kegyelemben
in perpetuum – örökre
in publico – nyilvánosan
inquietuskodik – nyughatatlankodik
inquirál – nyomoz
in rei veritate – a dolog igazsága szerint
inscitia – tudatlanság
inscriptio – összeírás
inscriptiós – beírott
inserál – belefoglal, beleszó
insinuálja magát – behízelgi magát
insolentia – alkalmatlanság
instellál – behelyez
instigál – ösztönöz, ösztökél
instructa – fölszerelt
in suo vigore – érvényében
insurgál – föllép, föllázad
insurrectio – fölkelés
intendál – szándékozik, törekedik
intentio, intentum – szándék
interes – kamat
interessentia – érdekeltség
interim – közben
inter pocula non sunt seria – poharak között nincs sorrend
inter privatos religionis respectus – vallási megkülönböztetés, felekezeti szempont
interteneál – eltart
intertentio – élelmezés
interturbál – megzavar
intimál – közöl, utasít, ajánl
intimatio – utasítás, tájékoztatás
invehál – rátámad
inventarium – leltár
investigál – nyomoz, kivizsgál
invitatus – meghívott
involvál – belebonyolódik
irruptio – betörés
iterál – megismétel
ivetés – üvöltés

jargal – nyargal

Jezabel (Izebel) – a Bibliában Áháb izraeli király felesége, Illés próféta ellenfele

juramentum reponere – esküt visszatenni (rossz latinsággal)

juridice – törvényesen

juris doctor – jogi doktor

jus ligatum – megkötött jog

juvál – segít

juxta statum et conditionem – az állás és a szerződés mellett

kacsinka – kis értékű pénz

kajmakám – török helytartó, helyettes tisztviselő

kamuka – damaszt (damaszkuszi ruhaszövet)

kapornya – cserje, növény

karafina (olaszul: caraffa) – üvegkorsó

kártya – vízmerítő kanna

kásamáta (kazamata) – föld alatti terem és folyosó

katarrus – nátha

kátyolódás – ármánykodás

keztő – kesztyű

kéketelen – kénytelen

késefa (kisefa) – lovasfogat hámfája

kokonya – kocsonya

kompulzórium – vallatóparancs

koncernál – illet

kontinencia – tartalom, foglalat

kornéta – nagyméretű zászló

korroborál – megerősít

koszperd – tör

kösü – csavaros fogó

kredencia – pohárszék

krepin (krepon) – fodros felületű ruhaanyag

kukrejt – zsályamártás

kullároz – csavarog, kóborol

kurtány – moldvai és havasalföldi sorkatona

kuzul (helyesen: kazul) – perzsa

külyel – kívül

lanc, lancknet – német katona

lasnak – takaró, ágyterítő

lázáret – kórház

legál – örökbe hagy

legatio – követség

légely – vízhordó faedény

legitim – törvényes

legitimo modo – törvényes úton
lejtinán – hadnagy
lektika – gyaloghintó
lesuvad – leesik
levis – könnyelmű
liberum admittere tenetur – tartozik szabadon beengedni
libido – kény, kedv
lictarium – szörp
limitál – meghatároz
linea – vonal
locumtenetia – helytartóság
locus – (bibliai) hely
locus communis – közhely
Lóna (Szászlóna) – Kolozs megyei falu
lustos – mocskos

magnarum rerum tarda molimina – nagy dolgokhoz fontolgtató erőfeszítések kellenek
majc – öv, szalag
Majestas – Fenség
majuscula – nagybetű
malecontentus – elégedetlen
malefactio – gonosztett, károkozás
mandatum – rendelet
manumittál – elbocsát
manuteneál – birtokol, megtart
Mára – bibliai sivatag, ahol a zsidó nép keserű vizet talált, ezt Mózes változtatta édessé
Markalf – tréfacsináló szolga, Salamon király udvari bolondja
martély – itt: mártír
materia – tárgy
matrix – rézből készült negatív a betűanyag öntéséhez
maurus – mór
mazúrúl – nyomorultan
mediator – közvetítő
mediantibus aliis – mások közvetítésével
medicus – orvos
mediocris – közepes
megcántál – megénekel
megnótáztatja – hűtlenségi pert indít ellene
magplágál – megver
megsacol – megzsarol, megsarcol
megszentenciáz – elítél
melancholia hypocondriaca – beteges búskomorság, képzelődés
melyeszt – kopaszt
memoriale – emlékirat
mendum – hiba, vétek

mensis – hónap
mera columnia – merő rágalom
meren – merően, mereven (itt: szigorúan)
merítális – érdemi
minevét – menüett
ministerium – papság, papi tisztség
minöm (minem) – nemde, vajon nem?
mise de Requiem – gyászmise
misericordiae fratres – irgalmas barátok (szerzetesrend)
mitigál – puhít, szelídít, engesztel
moderatio – mértéktartás
molimen – erőfeszítés
molna – malom
monstrantia – szentségtartó
moralis és spekulatív teológia – erkölcstani és elméleti teológia
mordáltat – megölet
mordályégető – gyilkossági szándékkal házakat gyújtogató személy
mortifical – nyomorgat
motus – mozgósítás, támadás
moveál – mozgat, indít
muniál – fölszerel, megerősít
muntli – selyem vállkendő
murza – tatár előkelőség
muskatély (muskéta) – kanócos puska
muszuly – szövetfajta

nam – mert
naomi – édes
nebeleg – idétlenkedik
nec hoc praetermittendum est – ez nem mulasztandó el
nectáló – édes
Nehemiás – zsidó próféta, majd a nép javáért dolgozó jeruzsálemi helytartó
nem kévekételen – akaratlanul
nigrománt – halottidéző, varázsló, mágus
nihil aberrat – semmit sem téved
nitide – élesen
non obstante illa assecuratione – ama biztosíték ellenére is
non omnia possumus omnes – nem tudhatunk mindent
nostras, vestras – mieink(et), tieitek(et)
nota bene – megjegyzendő
notában incurrál – törvénybe ütközik
nősztetés – nőülés
nulla fortuna sine invidia – nincs szerencse irigység nélkül
nullum violentum durable – az erőszak nem tartós

objectio – ellenvetés
oblatio – följajánlás, ajánlat
obligatio – kötelezettség
obligatus – kötelezett
observál – megfigyel, tekintetbe vesz
obsideál – ostromol
obstál – ellenáll
obtineál – elnyer, elér
obtrudál – ráerőszakol, odatolja magát
occupál – elfoglal
occurál – elébe kerül
octavialis – nyolcados
octavialis terminus – ünnepek nyolcadán (oktávján) összeülő legfőbb erdélyi törvényszék
offendálódik – megsértődik
offerál – följajánl
officiális – hivatalnok
Officina – nyomda, műhely
officina fusoria – betűöntő műhely
oltasztott – olvasztott
omnia contra – minden ellenkezőleg
opinio – vélekedés
oppressio – elnyomás
opprimál – elnyom
optio – szabad választás
oraculum – jóshely
oral – (halotti) beszédet mond
oratio – beszéd
oratoria – szónoklattan
order – rendelet
ordeya, ordé – török csapattest konyhája
ordó – rend
origo – eredet
ornamentum – díszítmény
orthodoxa – igazhitű (értsd: református)
oscitantia – figyelmetlenség
otium – nyugalom
osztam – óvtam, vigyáztam

pacificatio – békekötés
pakulár – juhász
palacféreg – poloska
pantalér – puskaheveder
parafenum – a férjes nő külön vagyona
pareáltat – lemásoltat
pars – rész

parsimonia – zsugoriság, szűkmarkúság
partiális, particuláris – részleges
particula – szócska, igekötő
particulare – részletkérdés
Passavium – Passau
passus – átjáró, hágó, hegyszoros
patiál – tűr
patientia – türelem
patrál – elkövet
patrocinál – pártját fogja
patrocinium – oltalom
penetrál – behatol, fölfog, megért
pensál – megfizet
pensio – ellátás, fizetés
pensum – föladat
perceptor – pénzbeszedő
per conniventiam – hallgatólagosan
per defectum seminis – a nemzetség magvaszakadtával
peregrinál – vándorol, külföldön tanul
per factionem – csellel, álnok praktikával
perfectus – tökéletes
perfecte – tökéletesen
perfectio – tökéletesség
per gradus – fokenként
perjurium – hamis eskü
periculosum – veszedelmes dolog
periculum – veszély
per nefas – bűnös úton
per omnia – egyáltalában
perpetua amnestia – örök kegyelem
persecutio – eljárás valaki ellen, üldözés
persecutor – végrehajtó
persequat – követ, üldöz, végrehajt
perseverál – kitart, megmarad
personalis – személynök
personalis exemptio – személyre szóló mentesség
personalis praesentia regiae majestatis – királyi személynök
persvadeál – rábeszél
persvasio – rábeszélés
pervertál – kiforgat
perzekvál (persequál) – üldöz
petecs – kiütésekkel járó betegség
petymet (petymeg) – rágcsáló állat
piliárd – billiárd
pilis (tonzura) – szerzetesi hajviselet közepén kibernetvált résszel
piscis a capite foetet – fejétől bűdösödik a hal

plagiarius – irodalmi tolvaj
plága-lapocka – pálcika, táblácska
plena – teljes
pleno ore ebuccinál – teli torokkal hirdet
pleuritis – mellhártya-gyulladás
policia – rendtartás, államrend
politice – diplomatikusan
pollicitatio – ígéret
polyéka – húsból vagy másból készült leves
poltra (poltura) – kis értékű váltópénz
popule – köznép
porta triumphalis – diadalkapu
portio – adó
portobákos pixl – dohányosszelence
portus – révpart
posito – föltéve
posteritas – utókor, utód, maradék
psthabeál – hátratesz, elmellőz
posthabeálás – háttérbe szorítás, mellőzés
post quo fata trahent – azután amerre a végzet visz
potenter – hathatósan
practicál – gyakorol
praebenda – járandóság
praecedál – elöl megy
praecedentia – elsőbbség, rangsor
praecentor – előénekes
praeceptor – tanító
praeceptoría – köztanítás
praecise – pontosan
praeconcepta opinio – előítélet, előre megalkotott vélemény
praedál – zsákmányol
praedecessor – előd
praefatio – előszó
praefectus – tisztartó
praeficiál – élére állít, kiállít, megjelöl
praefigál – ráfűz, ráakaszt
praejudicium – előítélet
praelatus – katolikus egyházi méltóság
praemittál – előreküld
praemoneál – előre figyelmeztet
praenomen – előnév
praeoccupál – előre lefoglal, elígér
praeprimis – legelsőként
praerogativa – előjog
praesagiál – előre megjósol
praeseribál – előír

praesentál – bemutat
praesentia – jelenlét
praesentissimum remedium – leginkább elérhető orvoslás
praeses – elnök
praesidium (prezidium) – elnökség, helyőrség
praestál – teljesít
praesumál – tulajdonít
praesumptio – önhittség
praetendál – igényel, keresetet támaszt
praetensio – jogigény, követelés
praetereál – elmellőz, elfelejt
praeter propter – körülbelül
praetextus – kifogás, ürügy
praevaléál – többet nyom a latban, többet számít
praeveniál – elébe megy, megakadályoz
praevideál – előre lát
prebég – pribék, menekült, szökevény
prelum – sajtó
premál – szorít, nyomon követ
presbiter – 1. katolikus áldozópap, 2. protestánsoknál az egyháztanács világi tagja
primam glaciem frango – az első jeget töröm
primordio – kezdetben
principia – kezdetek, alapok
privata persona – magánszemély
privatum – magánérdek, magánügy
privatus – magános
procedál – eljár (törvényesen)
procurator – ügyvéd
producál – előad
professio – fogadalom
profligál (proffigál) – legyőz
profont – katonakenyér
profugus – menekült
progrediál – előrehalad
prohibeál – tilt
prohibitum quid – tiltott dolog
prohibitus liber – tiltott könyv
projectum – tervezet
promotio – előmenetel
promoveál – előmozdít
pronunciál – kiejt, kimond, nyilvánít
proponál – javasol, előterjeszt
proportio – arány
proportionaliter – arányosan
propria laus sordet – az öndicséret gyalázatos
propter respectum religionis – a vallásra való tekintettel

proscribál – törvényen kívül helyez
prosequál – törvény szerint eljár
prosperál – sikerrel jár
prospiciál – felügyel
proventus – termés
provisio – ellátás, gondviselés
psalterium – zsoltároskönyv
publica persona – híres ember
publicum – közügy, közérdek
publikán – haszonbérelő
punctum – pont

quanto magis – annál inkább
quanto melius erat – mennyivel
quartély – szállás
quartélyos – beszállásolt
quasi vero – úgy valahogyan
quientantia (quittantia) – nyugta
qui communitati servit nemini servit – aki a köznek szolgál, senkinek nem szolgál
quisque suae fortunae faber est – mindenki a maga szerencséjének kovácsa
quoad externam faciem – külső színre
quocunque modo – bármilyen módon
quo facto – ezt megtéve

Radamantus (Rhadamathys) – az ógörög mitológiában a három alvilági bíró egyike
rancor (ráncor) – romlottság
raritas – ritkaság
rása – félfinom lenvászón
ratio – érv, ok, ész
rationabiliter – ésszerűen
rationista – számtartó
rovás – adó
ravó – adókivető tisztviselő
recedál – eltér
recidiva – hideglelés, láz
recipiál – befogad
recognitio (nalis) – nyilatkozat
recolligál – újra összegyűjt
recreatio – pihenés
recuperál – visszaszerez
redigál – visszaszorít, rászorít
reditus – bevétel, jövedelem
redundál – bővelkedik
refectorium – kolostori ebédlő

referál – előad
refugiál – megmenekül
refugium – oltalom
refundál – visszatérít
refutál – cáfol
refusio – megtagadás
regális – királyi
regalista – hivatalos királyi megbízott
registráltat – lajstromba vétet
registrum – lajstrom, összeírás
regius – királyi (megbízott)
regnál – uralkodik
regnás – uralkodó
regula – szabály
regulamentum – szabályzat
relatio – jelentés
relicta – özvegy
remedium – orvosság
remorál – hátráltat
remonstrál – kifogásol, felszólal
renunciál – lemond
replicál – válaszol
repudiál – megvet
repulsio – visszautasítás
reputatio – hírnév, becsület, megbecsülés
requirál – megkeres, megkérdez, felkér
res – dolog, ügy, tárgy
residens – ügyvivő
residentia – lakhely
resignál – visszaad, lemond
resistál – ellenáll
resolute – elszántan
resolutio – elhatározás
resolvál – megold, határoz
respectus – tekintet
responsio mollis frangit iram – a szelíd válasz csitítja a haragot
respuál – megvet
restantia – elmaradás, hátralék
restituál – visszaállít, visszahelyez
resurrectio – föltámadás
resuscitál – feltámaszt
reverentia – tisztelet
reversalis (reversionalis) – kötelezvény
revideál (revidiál) – újravizsgál
Rhenensis forint – rénusi (rajnai) forint, értéke 60 krajcár (a magyar forinté 50 krajcár)
ridiculum – nevetség

rigide – mereven

Ród – Rodosz görög sziget és város

romana – nyomtatott betűfajta neve

rosólis – édes, fűszeres szeszes ital

rotunda – kerék

röstöl – pirít, húst süt, beránt

ruina – rom; romlás

ruminálni – meghányni-vetni

Sabác – Szabács (vár a Száva partján)

Sacri Romani Imperii fejedelem – Szent Római Birodalmi fejedelem

sacristianus – sekrestyész

saeculum – évszázad

salavári – szűk nadrág

sályom – zsámoly

salvis corporibus – egészségesen

salvo honore – tisztességgel szólván

salus (salvus) conductus – oltalomlevél

sanc, sacc – sarc, váltságdíj

sarampó – útelzárás, sorompó

sáté – sás

satisfaciál – eleget tesz

satisfactio – elégtétel, kielégítés

schola – iskola

scilicet – tudniillik

scribuntur, sed non leguntur – írják, de nem olvassák

sculptor – betűmetsző, szobrász

sculptoria – betűmetsző műhely

secretarius – titkár

seculum – évszázad

secundum rationem – értelem szerint

securus – biztos

sem arte, sem Marte – sem tudománnyal, sem fegyverrel

seminarium – tanintézet; tanulókör

senior – rangidős

sensus – értelem

sententia – ítélet, vélemény

sententiáz – elítél

sentiment – vélemény, érzület

series – sor, sorrend

serio – komolyan, szigorúan

serpál – terjed, kígyózik

séza (cséza) – könnyű hintó, homokfutó

silentium – csend

silgrod – teknősbékapáncél

simpliciter – egyszerűen
sinceritas – őszinteség
sinodus – gyűlés
Sion – domb Jeruzsálem mellett
sirenus – szirén
situs – fekvés, helyzet
skarpa – cipő
slejtes – selejtes, szegényes
sadmia – fajtalanság
solennitas – ünnepélyes alkalom
sollicitál – sürget, kérlel
sollicitus – aggódó
sophisticus – szócsavaró, álnok
sopiál – lecsöndesít
sordities – mocsok
spatium – űr, térköz
specifikál – részletesen leír, jellemez
specimen – fajta, ismertetőjegy, példakép
speculatio – megfontolás
spes – remény
spitz – csúcs
splendor – fény, ragyogás
sponte – önként
stabiliál – megszilárdít
status – rend, állapot
statusok praesidense – a rendek elnöke (országgyűlésen)
stempely (stempel) – bélyegző, betűapa (patrica)
stimulus – ösztöke
stricte – szorosan
studio – szándékosan
subeál – elvisel
subjungál – alávet
sublevál – kisegít, kilábal
submittál – alávet
sub praesenti – jelenlétében
subscriptio – aláírás
subsistál – megáll, megállapodik, megél
sub titulo – cím alatt, címen
succedál – örököl, helyébe lép
successor – utód
successu temporis – idő múltával
succumbál – enged, megadja magát
succurál – segít
succursus – segítség
sufficit Papistam esse, vel fuisse – elég, hogy pápista avagy pápista volt
sufficiál – eleget tesz

summus magistratus – legfőbb hatóság
superál – felülmúl
superintendens (superattendens) – protestáns egyházkerületi előljáró
superlát – túlzás, nagyzás
superveniál – odaérkezik
supplementum – kiegészítés
supplicatio – kérvény
suppon – szappan
supportál – hordoz
suspectus – gyanús
suspens (suskus) – alattomban elkövetett szabálytalanság
susták (suszták) – váltópénz
sustentatio – halasztás, rendelkezés
súly – skorbut, fekély
svadeál – tanácsol
svéc (svéciai) – svéd
sycophanta – besúgó, jellemtelen ember
synodus – egyházi zsinat

szaracsiák – török lovászok
Szent András hava – november
szepet – bőrrel bevont útiláda
szerdár – egy hadjáratra megbízott török vezér
szérdék – kotyvalék
szevéndek (szevendék, szövéndek) – szövétnek, fáklya
szirony – vékony vessző
szkófium – arany- vagy ezüstoffal
szkuffia – I. szkófium
szörével – jószerint

talentum (tálatom) – az ókori görögök legnagyobb súlyegysége, hatezer drachmát kitevő
pénzösszeg, átvitt értelemben szellemi tehetség
talió convincáltatik – hasonlóan bűnhődik
taliter qualiter – úgy-ahogy
tandem bona causa triumphat – végül a jó ügy győz
tangelás – verés, ütés
tanorok – elkerített kaszáló, rét
tardus – késlekedő
táré – taréj
tecin – testszín
tekel glaz – fedeles pohár
tempestas – vihar
tempora sunt iniqua – gonoszak az idők
tentatio – kísértés, megpróbáltatás

testimonium – bizonyítvány, bizonyság

thesis – tétel

Tigurum – Zürich

tiha (kethüdá) – török tisztségviselő helyettese vagy titkára

timár (thimar) – török szolgálati birtok

tollál – érvénytelenít

tonna – hordó, bödön

totum-fac(tum) – mindenés, mindent irányító

totum habeo ergo, quod volui – tehát mindent megkaptam, amit akartam

tractál – kezel, tárgyal

tractus – itt: egyházmegye

transferál – áthárít, átvisz

transpositio – áttétel, átvitt értelem

transsubstantiatio – átlényegülés

tribulatio – szorongattatás, zaklattatás

tricesimarum arendator – harmincadbérló

tripudiálás – táncolás, tombolás

triumphál – győz

triviális iskola – a középkori iskola három alsó osztálya, amely a latin nyelvtudást alapozta meg

tubák pixl – dohányosszelence

tueál – oltalmaz, védelmez

tumultuatio – zavargás

tutela – gyámság

tutor – gyám

typotheta – nyomdász, betűszedő

ulefe (uleff, ülefe, ölefe) – fizetés (arab szó)

urgeál – erőltet, sürget, fölhánytorgat

usuál – használ

usus – használat

utcunque – úgy-ahogy

ünkén – önként

üszely – parázs {?}

vajuszom – elgyengülök, károsulok

valedicatoria – búcsúirat

valor – érték

ványolt – hengerelt, simított {posztó}

varia sunt dona – az ajándékok különbözők

vectura – szállítás

velleitas – be nem teljesült akarat, szándék

venerabile sacramentum – oltáriszentség

venerál – tisztel

Venerare memoriam, imitare pietatem – tisztelni az emlékezetet, utánozni a jóságot

verba volant, scripta manent – a szó elrepül, az írás megmarad

verificálódik – igazolódik

versio – fordítás

via juris procedál – jogi úton jár el

vicetiszt – helyettes tisztviselő

victoria – győzelem

victualia – élelmiszerek

vide – lásd

vigilia – vigyázás, virrasztás

vigore praesentium – az alábbiak szerint (megerősítő formula)

vilescál – értéktelenedik

vilipendium – lebecsülés

vilis anima – hitvány lélek

vilítás – lekicsinylés

vindicál – elégtételt vesz

vinkulum – bánatpénz

violál – megsért

virtuosus – erényes, tisztességes

visi-vasi – lényegtelen

vitiose – hibásan

vitulus – ökör, borjú

volunter – önkéntes

vox – szavazat

voxol – szavaz

zelota – indulatos

zelus – buzgóság, indulat

zlót – lengyel pénz
